

Memo

Ontgroningen en archeologie in de planontwikkeling Kasteel van Wouw

In het voorliggende plan voor het kasteelterrein en omgeving zijn de volgende bodemingrepen voorzien:

- Uitgraven van de buitengrachten tot een peil van 1,70 meter +NAP
- Deels verdiepen van de binnengracht tot circa 2,30 meter +NAP.
- Aanleggen van ondiepe wadistroken aan de noord-, zuid- en westzijde van de buitengracht
- Uitgraven van 2 poelen ten noorden van de buitengracht
- Uitgraven van een sloot ten oosten van de buitengracht

Het plangebied valt geheel in een zone die in het bestemmingsplan een hoge archeologische waarde heeft. Conform gemeentelijk beleid zijn bodemingrepen dieper dan 50 cm én groter dan 100 m² alleen mogelijk als de archeologische waarden behouden blijven of door onderzoek ex-situ behouden blijven.

De gemeente is bevoegd gezag voor zover het plangebied niet binnen de contouren van het archeologische rijksmonument valt. Voor het rijksmonument is het Rijk bevoegd gezag.

Bij ontgroningen is steeds de provincie bevoegd gezag. Deze gebruikt daarbij de gemeentelijke bestemmingsplannen en de (rijks)monumentale status als toetsingscriteria voor de archeologische waarden.

1) De buitengrachten

De buitengrachten vallen deels binnen het rijksmonument en deels daarbuiten. Zij vallen volledig binnen de zone met een hoge archeologische verwachting. De aard van het object is 'gracht', bestaande uit een gegraven structuur met bodemsediment en demping/opvulling. De randen zijn kwetsbaar omdat deze de structuur markeren. Bij een ontgraving laat je de randen zoveel mogelijk intact.

In het archeologische onderzoek van 2016-2018 alsook in de boringen van 2007 is vastgesteld dat de 3 meter diepe gracht geen sediment meer bevat of dat deze zeer dun is. De grachten blijken in een keer gedempt met homogene zandige klei, zeer waarschijnlijk afkomstig van de wallen. De demping gebeurde in of kort na 1620. Er zijn geen vondstlagen in de demping aangetroffen.

Op basis van het onderzoek is aan te tonen dat een uitdieping van de gracht tot 1,70 meter +NAP geen nadelige gevolgen heeft voor de archeologische waarden. Fysiek betekent dit dat er in de zuidelijke helft 1 meter wordt ontgraven en in de noordelijke helft 70 centimeter (zelfs 0 centimeter in het uiterste noordoosten).

Het is wel belangrijk dat de overgang van wal naar gracht, die gemarkeerd wordt door rijen van diep ingeslagen palen, intact blijft. Dit moet in het werk goed gemonitord worden. Ook dient de originele buitenrand intact te blijven. Dat lukt omdat de nieuw te maken gracht iets smaller wordt dan de originele. Dit moet overigens in het veld nog gecontroleerd worden met aanvullende boringen!

Een ander punt van zorg is de aanwezigheid van een gemetseld bruggenhoofd aan de buitenrand van de gracht, op het erf van Akkermans. De plaats daarvan is nog niet vastgesteld, maar mag niet verstoord worden door de aanleg van de sloot. Ook hier is nog een booronderzoek nodig.

De argumenten waarom een gedeeltelijke uitgraving van de buitengracht geen nadelige gevolgen voor de archeologie heeft, moet verwoord worden in de aanvraag van de ontgrondingsvergunning. Hierbij moet verwezen worden naar het opgravingsrapport, dat op dat moment in Archis is gedeponeerd.

Het opgravingsrapport is thans in bewerking maar nog niet gereed.

2) De binnengracht

Een gedeeltelijke verlaging van de binnengracht dient om de structuur van het oude kasteel duidelijk te maken en om een rand van het gobertange parament van de ronde burcht te laten zien.

De binnengracht vertegenwoordigt een hoge archeologische waarde. Deze is sterk gelaagd en bevat sediment uit de 13de tot de 16de eeuw. De bovenste meter is demping uit de 17de en 18de eeuw. Op basis van het onderzoek van 2016-2018 is aan te tonen dat een gedeeltelijke verlaging tot 2,30 meter +NAP (70 centimeter) geen nadelige gevolgen voor de archeologie heeft.

De argumenten waarom een gedeeltelijke uitgraving van de binnengracht geen nadelige gevolgen voor de archeologie heeft, moet verwoord worden in de aanvraag van de monumentenvergunning en mogelijk ook in de aanvraag van de ontgrondingsvergunning. Hierbij moet verwezen worden naar het opgravingsrapport, dat op dat moment in Archis is gedeponeerd.

Het opgravingsrapport is thans in bewerking maar nog niet gereed.

3) De wadistroken rondom de buitengracht

De wadistroken zijn in een later stadium aan het project toegevoegd in het kader van een versterking van de ecologische en hydrologische waarden. De wadi's zijn 10 tot 11 meter breed en beslaan in totaal meer dan 5000 m². De wadi's worden schuin uitgegraven waarbij het diepste punt eveneens op 1,70 meter +NAP ligt.

Plaatselijk bevindt zich een dun akkerdek (30 tot 40 centimeter) op een ondergrond van pleistoceen zand. In dit zand kunnen zich sporen bevinden van oude bewoning, die aan het kasteel vooraf gaat. In de omgeving zijn veel vondsten uit de IJzertijd, Romeinse tijd en middeleeuwen bekend. Vooral gronden aan flanken van beekdalen, zoals hier, waren geliefd voor bewoning.

De westelijke wadistrook (2621 m²) heeft de hoogste archeologische trefkans. De zuidelijke en noordelijke hebben dat minder omdat zij dicht bij de beek liggen en het daar te nat voor bewoning was.

De aanleg van de wadi snijdt door de oude zandlaag en is dus schadelijk voor eventuele sporen. Bij sporen moet gedacht worden aan de aftekening van paalkuilen, greppels en waterputten op de scheiding van het akkerdek en het gele zand.

Niet de hele wadi snijdt door het gele zand: het gaat voornamelijk om de buitenste (westelijke) 2 meter waar ongeveer 70 centimeter verdiept wordt. De rest van de wadi blijft boven het gele zand of wordt zelfs opgehoogd, boven het huidige maaiveld.

In de ontgrondingsvergunning moet aangetoond worden dat de ontgraving geen nadelige gevolgen heeft voor de archeologie. Dat betekent dat eerst onderzoek moet worden gedaan om dit te bewijzen. Als dit onderzoek sporen oplevert, moeten zij opgegraven en gedocumenteerd worden. Dat houdt in dat over een strook van 260 meter lengte en circa 2 meter breedte de teelaarde ontgraven moet worden om eventuele sporen in beeld te brengen.

Dit vergt 2 tot 3 dagen werk met 1 archeoloog en een mobiele kraan. De kosten hiervoor worden geraamd op € 6.500,-. Het eindrapport van dit onderzoek moet bij de aanvraag voor de ontgrondingsvergunning gevoegd worden.

4) De poelen aan de noordzijde

Ten noorden van de buitengracht worden twee poelen uitgegraven. Op basis van het bestemmingsplan is onderzoek daar verplicht. De archeologische waarden betreffen niet zozeer bewoningssporen (te dicht bij het beekdal) maar eerder sporen van bebouwing of structuren in relatie tot het kasteel.

De poelen worden verdiept tot 0,25 meter +NAP, dat is 100 tot 140 centimeter diep. Eventuele sporen zullen schade ondervinden.

In de ontgrondingsvergunning moet aangetoond worden dat de ontgravingen geen nadelige gevolgen hebben voor de archeologie. Dat betekent dat eerst onderzoek moet worden gedaan om dit te bewijzen. Als dit onderzoek sporen oplevert, moeten zij opgegraven en gedocumenteerd worden.

Een onderzoek vindt plaats door middel van proefsleuven. Het gezamenlijke oppervlak is ongeveer 1000 m². Enkele proefsleuven zijn voldoende om de aanwezigheid van sporen te testen. Een onderzoek duurt 1 dag en wordt geraamd op circa € 2.500,-.

Het eindrapport van dit onderzoek moet bij de aanvraag voor de ontgrondingsvergunning gevoegd worden.

5) De sloot aan de oostzijde van de buitengracht.

Op het terrein van Akkermans wordt de bestaande A-sloot omgeleid langs de buitenzijde van de gracht en het wandelpad. Deze sloot wordt 180 meter lang en 7 tot 8 meter breed. De aanleg snijdt door het onderliggende dekzand.

Ook hier gaat het om een gebied met een hoge archeologische waarde. De kans om oude bewoningssporen aan te treffen is vergelijkbaar met de wadi aan de westzijde van het kasteel. De verstoring bedraagt in totaal 1360 m² en over het hele volume zullen eventuele sporen vernietigd worden.

In de ontgrondingvergunning moet aangetoond worden dat de ontgraving geen nadelige gevolgen heeft voor de archeologie. Dat betekent dat eerst onderzoek moet worden gedaan om dit te bewijzen. Als dit onderzoek sporen oplevert, moeten zij opgegraven en gedocumenteerd worden.

Dat houdt in dat de teelaarde ontgraven moet worden om eventuele sporen in beeld te brengen. Dat hoeft niet het complete oppervlak te zijn: enkele verspringende sleuven van 4 x 20 meter kunnen voldoende zijn.

Dit vergt 2 dagen werk met 1 archeoloog en een mobiele kraan. De kosten hiervoor worden geraamd op € 5000,-. Het eindrapport van dit onderzoek moet bij de aanvraag voor de ontgrondingvergunning gevoegd worden.

Samengevat is er in het gebied vanwege de wadi's en de sloot nog veel onderzoek nodig. Dat moet uitgevoerd worden door een gecertificeerde partij en kan niet door de Stichting Kasteel van Wouw gedaan worden.

Aangezien de gronden pas in december overgaan naar de gemeente, valt het onderzoek in de wintermaanden. Het rapport is in de regel een maand na het onderzoek beschikbaar. Dit alles zou betekenen dat de rapporten later toegezonden worden.

Een betere optie is dat de archeologische waarden geborgd worden door onderzoek tijdens de aanleg van de werken in de vorm van een archeologische begeleiding. Een archeoloog is aanwezig bij de kraan en laat eerst de teelaarde verwijderen waarna de grond handmatig geschaafd wordt. Dit bespaart aanzienlijk veel tijd, maar moet wel goed in het bestek verankerd worden. Echter, een archeologische begeleiding is voor de wet identiek aan een archeologisch onderzoek en kan eveneens alleen uitgevoerd worden door een gecertificeerde instelling of bedrijf en er moet eveneens een PVE aan ten grondslag liggen. In het beste geval kan het onderzoek uitgevoerd worden door de archeologische dienst van Breda in samenwerking met Bergen op Zoom, bijgestaan door vrijwilligers. De personele en administratieve kosten blijven gelijk aan die van een vooronderzoek; er wordt dan alleen bespaard op de kosten van de mobiele kraan en shovels.

Het totale vooronderzoek wordt geraamd op € 14.000,-.

Een archeologische begeleiding wordt geraamd op € 10.000,-.

Advies:

- Rekening houden met extra kostenposten voor aanvullend archeologisch onderzoek
- In overleg met de provincie proberen om het onderzoek in de vorm van een begeleiding te doen zodat de ontgrondingsvergunning aangevraagd kan worden
- De archeologische begeleiding opnemen in het bestek
- Zo snel mogelijk enkele boorraaien zetten op het terrein van Ruigrok en Akkermans om de buitenrand van de gracht te vinden; de aanleg van de sloot en wadi mag namelijk niet conflicteren met een eventuele palenbeschoeiing van de buitenrand of de positie van een gemetseld bruggehoofd.

